

Yr Holocaust a Chymru

Ffoaduriaid Iddewig fel gweision domestig

Nodiadau i Athrawon

Mae'r adnodd hon yn edrych ar ffoaduriaid o'r Almaen Natsïaidd a ddaeth yn weision domestig yng Nghymru. Dyma'r alwedigaeth fwyaf cyffredin ymhlith ffoaduriaid, gyda 20,000 o fenywod o'r Almaen, Awstria a Tsiecoslofacia yn dod i mewn i Brydain ar fisas domestig cyn Medi 1939.

Mae'r adnodd yn archwilio bywyd Fanny Höchstetter, ffoadur Almaenig-Iddewig a ddaeth yn forwyn ddomestig yn Llangollen.

Mae'n cynnwys:

- Diffiniad defnyddiol: 'gwasanaeth domestig'
- Gwybodaeth gefndir am ffoaduriaid mewn gwasanaeth domestig a ble i ddarganfod mwy
- Diffiniad defnyddiol: 'ardaloedd gwarchoddedig'
- Bywgraffiad byr o Fanny a Bertl Höchstetter
- Dolen i glip sain o recordiad hanes llafar o Ernie Hunter, mab Fanny
- Ffotograffau o Fanny a'i chwaer Bertl a Gwesty'r Hand, Llangollen
- Hysbysebion ym mhapurau newydd Cymru am weision a morwynion domestig yn 1939
- Trawsgrifiad o'r clip sain

Mae'r adnodd yn rhagdybio dealltwriaeth sylfaenol o'r Holocaust. Efallai y byddwch am gyflwyno taflen waith Ymddiriedolaeth Addysgol yr Holocaust (HET), ['Diffinio'r Holocaust'](#), cyn archwilio'r adnoddau hyn. Gweler hefyd [Egwyddorion Cyffredinol HET ynglŷn ag Addysgu am yr Holocaust](#).

Nodau dysgu:

- Deall pam roedd ffoaduriaid Iddewig yn gweithio fel gweision domestig ym Mhrydain a sut oedd eu bywydau
- Arbrofi gyda chyflwyno syniadau a gwybodaeth am bobl yn gryno ac yn greadigol trwy ysgrifennu
- Datblygu meddwl beirniadol ac ymdeimlad o empathi gyda'r rhai sydd wedi profi dioddefaint yn y gorffennol
- Archwilio pwysigrwydd y stori hon i Gymru a'r byd ehangach a'i chysylltiadau â materion cyfoes, gan gynnwys ffoaduriaid, gwrth-semitiaeth, rhagfarnllyd a hiliaeth

Cysylltiadau â'r cwricwlwm

Y Pedwar Diben

Dysgwyr uchelgeisiol, galluog sy'n:

- datblygu corff o wybodaeth ac sydd â'r sgiliau sydd eu hangen i gysylltu'r wybodaeth honno a'i chymhwyso mewn gwahanol gyd-destunau
- gallu cyfathrebu'n effeithiol mewn gwahanol ffurfiau a lleoliadau
- gallu egluro'r syniadau a chysyniadau y maen nhw'n dysgu amdany'n nhw
- ymchwilio ac yn gwerthuso eu canfyddiadau'n feirniadol

Gyfranwyr mentrus, creadigol sy'n:

- cysylltu ac yn cymhwyso eu gwybodaeth a'u sgiliau i greu syniadau a chynnyrch
- meddwl yn greadigol er mwyn ail-lunio a datrys problemau
- mynegi syniadau ac emosiynau drwy wahanol gyfryngau

Dinasyddion egwyddorol, gwybodus sy'n:

- canfod, yn gwerthuso ac yn defnyddio tystiolaeth wrth ffurfio barn
- trafod materion cyfoes ar sail eu gwybodaeth a'u gwerthoedd
- deall ac yn arfer eu cyfrifoldebau a'u hawliau dynol a democrataidd
- deall ac yn ystyried effaith eu gweithredoedd wrth ddewis a gweithredu
- wybodus am eu diwylliant, eu cymuned, eu cymdeithas a'r byd yn awr ac yn y gorffennol
- parchu anghenion a hawliau pobl eraill, fel aelod o gymdeithas amrywiol

Unigolion iach, hyderus sydd:

- â gwerthoedd sicr ac sy'n sefydlu eu credoau ysbrydol ac egwyddorol
- yn meithrin eu lles meddyliol ac emosiynol drwy ddatblygu hyder, cadernid ac empathi
- â'r hyder sydd ei angen i gymryd rhan mewn perfformiadau

Datganiadau o'r hyn sy'n bwysig

Prif Faes Dysgu a Phrofiad: Y Dyniaethau

Cam cynnydd: 3 & 4

- Mae ymholi, archwilio ac ymchwilio yn ysbrydoli chwilfrydedd am y byd, ei orffennol, ei bresennol a'i ddyfodol
- Mae digwyddiadau a phrofiadau dynol yn gymhleth a chânt eu hamgyffred, eu dehongli a'u cynrychioli mewn gwahanol ffyrdd
- Mae cymdeithasau dynol yn gymhleth ac yn amrywiol, ac maen nhw'n cael eu llywio gan weithredoedd a chredoau pobl

- Mae dinasyddion gwybodus, hunanymwybodol yn mynd i'r afael â'r heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu dynoliaeth, ac yn gallu cymryd camau ystyrlon ac egwyddorol

Meysydd Dysgu a Phrofiad Eraill:

Iechyd a Lles

- Mae'r ffordd rydym yn prosesu ein profiadau ac yn ymateb iddyn nhw yn effeithio ar ein hiechyd meddwl a'n lles emosiynol
- Mae'r ffordd rydym yn ymwneud â dylanwadau cymdeithasol yn siapio pwy ydyn ni, ac yn effeithio ar ein hiechyd a'n lles

Ieithoedd, Llythrennedd a Chyfathrebu

- Mae mynegi ein hunain drwy ieithoedd yn allweddol i gyfathrebu
- Mae llenyddiaeth yn tanio'r dychymyg ac yn ysbrydoli creadigrwydd

Sgiliau trawsgwricwlaidd a sgiliau cyfannol

Llythrennedd

- Datblygu llafaredd trwy drafodaeth, chwarae rôl, cwestiynu a chyflwyniadau, ac addasu sgiliau llafaredd ar gyfer cynulleidfa a diben tra'n gwranddo ar, a dadlau, gwahanol safbwyntiau
- Datblygu pob arddull ysgrifennu, e.e. disgrifio, esbonio, trafod, gwerthuso ac ysgrifennu creadigol, ynghyd â defnyddio terminoleg a geirfa sy'n benodol i'r ddisgyblaeth
- Sicrhau mynediad ac archwilio ystod o destunau o amrywiol leoedd a chyfnodau er mwyn dadansoddi tystiolaeth, meddwl yn feirniadol, dod i gasgliad, a gwerthuso dehongliadau a safbwyntiau

Creadigrwydd ac arloesedd

- Annog bod yn agored i wahanol syniadau a ffyrdd o feddwl, gan alluogi mynegi barn resymedig ynghylch y gwahaniaethau hyn

Meddwl yn feirniadol a datrys problemau

- Datblygu'r gallu i feddwl yn ddadansoddol a deall y gorffennol a'r presennol yn ogystal â dychmygu dyfodol positif
- Casglu, myfyrio a gwerthuso'n feirniadol y defnydd o ffynonellau a thystiolaeth

Effeithiolrwydd personol

- Gwerthuso, cyfiawnhau a mynegi ymatebion ystyriol mewn amrywiol ffyrdd

Themâu trawsgwricwlaidd

Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb (ACRh):

- Mae'r deunydd yn cynnig cyfleoedd i ddysgwyr archwilio hawliau dynol, gwerthoedd, moeseg, athroniaethau, a safbwyntiau crefyddol yn ymwneud â pherthnasoedd
- Mae'n cefnogi dysgwyr i ymgysylltu'n feirniadol â materion ACRh lleol, cenedlaethol a byd-eang yn y gorffennol a'r presennol, gan eu helpu i ddod yn ddinasyddion egwyddorol, gwybodus

Addysg hawliau dynol ac amrywiaeth (e.e., gwahaniaethu, hiliaeth, gwrth-semitiaeth, ffoaduriaid)

- Mae'r dysgwyr yn datblygu dealltwriaeth o bwysigrwydd gwerthoedd democrataidd a hawliau dynol ac yn myfyrio ar eu cyfrifoldebau dinesig

Cynefin – cefnogi dysgu mewn cyd-destunau lleol

Mae'r Holocaust yn bwnc mawr sy'n gallu ymddangos yn ddieithr i ddysgwyr yng Nghymru. Mae'r adnoddau hyn yn galluogi dysgwyr i glywed straeon pobl a gafodd eu heffeithio'n uniongyrchol gan yr Holocaust, ac a oedd yn byw yng Nghymru. Dyma straeon pobl a gyfrannodd at eu cymunedau Cymreig lleol, ac a oedd yn rhan ohonyn nhw. Fe wnaethant ymgartrefu yma a magu teuluoedd yma, ac mae eu hanes yn rhan o stori Cymru.

Mae dysgu am yr Holocaust trwy enghreifftiau lleol yn galluogi dysgwyr i ddarganfod eu hetifeddiaeth a datblygu ymdeimlad o le a chynefin. Mae hefyd yn cael gwared ar y syniad o 'arwahanrwydd' - bod hyn wedi digwydd i bobl eraill mewn lle ac amser arall - ac yn hytrach yn creu teimladau o gysylltiad ac empathi. Gall yr enghreifftiau lleol hyn helpu dysgwyr i ddeall y cysylltiad rhwng hanes Cymru a digwyddiadau byd-eang fel yr Ail Ryfel Byd a'r Holocaust.

Y rhestr lawn o 20 adnodd am Yr Holocaust a Chymru yw:

- [Kindertransport 1: Bywyd Iddewig yng Nghanolbarth Ewrop cyn yr Ail Ryfel Byd](#)
- [Kindertransport 2: Y daith i Brydain](#)
- [Kindertransport 3: Cyrraedd Cymru](#)
- [Kindertransport 4: Bywyd yng Nghymru](#)
- [Kristallnacht 1: Atgofion o Kristallnacht](#)
- [Kristallnacht 2: Y bar mitzvah olaf](#)
- [Arlunwyr Iddewig yng Nghymru 1: Josef Herman](#)
- [Arlunwyr Iddewig yng Nghymru 2: Heinz Koppel](#)
- [Aero Zipp Fasteners yn Ystad Fasnachu Trefforest](#)
- [General Paper and Box Manufacturing Company yn Ystad Fasnachu Trefforest](#)
- [Caethiwo 'estron-elynyon' 1](#)
- [Caethiwo 'estron-elynyon' 2](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig fel gweision domestig](#)
- [Meddygon, deintyddion a nyrsys yng Nghymru oedd yn ffoaduriaid Iddewig](#)
- [Ffoaduriaid Iddewig ym Myddin Prydain yn ystod yr Ail Ryfel Byd](#)

- [Bywyd crefyddol ffoaduriaid Iddewig yng Nghymru](#)
- [Yr Iaith Gymraeg](#)
- [Rhyddid](#)
- [Hunaniaeth](#)
- [Cofio'r Holocaust](#)

Syniadau ar gyfer gweithgareddau

Gweithgaredd 1

Gellid defnyddio'r adnodd i archwilio'r term 'gwasanaeth domestig'. Gofynnwch i'r dysgwyr beth maen nhw'n ei feddwl mae'r term 'gwasanaeth domestig' yn ei olygu, pwy fyddai'n gweithio fel 'gwas domestig', a pha dasgau y bydden nhw'n eu cyflawni. Yna dangoswch y **diffiniad** o 'wasanaeth domestig' o Encyclopaedia Britannica i'r dysgwyr. Pa mor agos yw hyn at eu hargraffiadau nhw?

Gofynnwch i'r dysgwyr a allant feddwl am unrhyw ddarluniau diwylliannol o fywyd mewn gwasanaeth domestig? Sut mae hyn yn cael ei bortreadu?

Er enghraifft:

- *Downton Abbey*, ITV, 26 Medi 2010-25 Rhagfyr 2015
- *Gosford Park*, cyfarwyddwyd gan Robert Altman (Entertainment Film Distributors, 2001)
- Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day* (Llundain: Faber and Faber, 1989)
- Art UK, 'Servants' (2016) (<https://artuk.org/discover/topics/servants>)

Gweithgaredd 2

Gofynnwch i'r dysgwyr ddarllen y **diffiniad** o 'wasanaeth domestig', y **wybodaeth gefndir** am ffoaduriaid mewn gwasanaeth domestig a'r **diffiniad** o 'ardaloedd gwarchoddedig'.

Pam ddaeth cymaint o ffoaduriaid yn weision domestig? Pam y gallai bywyd fel gwas domestig fod wedi bod yn anodd i ffoadur Iddewig? Pam roedd gweision domestig yn cael eu trin yn wael yn aml?

Gweithgaredd 3

Gofynnwch i'r dysgwyr ddarllen **bywgraffiad** byr Fanny a Bertl Höchstetter ac edrych ar y **ffotograff** o Fanny a Bertl yn yr Almaen. Beth mae'r chwiorydd Höchstetter yn ei wneud yn y ffotograff? Pam? Pam wnaethon nhw adael yr Almaen? (DS roedd eu hystumiau wedi'u hanelu at Hitler ar ôl cael eu taflu allan).

Gwrandewch ar [Glip Sain: Ernie Hunter – Ar gyfnod ei fam fel morwyn ddomestig](#). Sut cafodd Fanny Höchstetter ei thrin fel gwas domestig yn Lerpwl? Sut roedd hi'n teimlo? Pam roedd yn rhaid iddi adael Lerpwl? (gweler y diffiniad o 'ardaloedd gwarchoddedig' am ragor o wybodaeth).

Gweithgaredd 4

Gofynnwch i'r dysgwyr ddarllen **bywgraffiad byr** Fanny a Bertl Höchstetter ac edrych ar y **ffotograff** o Westy'r Hand yn Llangollen. Dylai dysgwyr wedyn ddychmygu eu bod yn berthynas i ffoadur sy'n dymuno gweithio mewn gwasanaeth domestig yng Ngwesty'r Hand, a'u bod wedi cael cais i ddarparu geirda. Gallai hyn fod ar gyfer morwyn siambr, gweinydd, neu rôl briodol arall. Dylai'r dysgwyr gofio'r mathau o dasgau a wnaed gan weision domestig, yn ogystal ag unrhyw sgiliau arbennig y dylid eu crybwyll (e.e. siarad Saesneg). Dylai'r geirda fod mewn arddull llythyr a dylai fod o leiaf ddau baragraff o hyd. Os yn bosibl, rhannwch ddetholiad o eirdaon gyda'r dosbarth a phenderfynwch ymhlith y dosbarth pa berthynas ddylai gael y 'swydd'.

Gweithgaredd 5

Roedd ffoaduriaid a oedd yn chwilio am waith fel gweision domestig yn aml yn talu am hysbysebion yn y papur newydd lleol. Roedd angen i'r hysbysebion hyn fod yn fyr, ond yn dal i allu rhoi digon o wybodaeth i ddarpar gyflogwr. Gan weithio mewn parau, gofynnwch i'r dysgwyr ddarllen yr **enghreifftiau o hysbysebion** o 1939 ac yna ysgrifennu hysbyseb drostynt eu hunain neu aelod o'u teulu. Dylai'r hysbyseb gynnwys pa swydd maen nhw'n chwilio amdani, pa sgiliau sydd ganddynt, a chyfeiriad dychwelyd. Dylai fod yn llai na 30 gair. Anogwch y dysgwyr i rannu eu hysbysebion gyda gweddill y dosbarth.